

Hírlapjaink és a M. Tud. Akadémia.

A mióta társaim bizodalomból az Akadémia főtítkári tisztjét viselem, fokozott figyelemmel kísérem hírlap-irodalmunkat. Hivatalbeli kötelességemnek tartom, hogy a magyar tudományos- és kultúrát illető kérdésekben az úgynevezett »közvéleménynek« ne csak a harsogásáról, hanem a legkisebb zizezéséről is tudomásom legyen. Megvallom, némileg a hálá is kötelez erre.

1889-ben, a harmadévi nagygyűlés idejében, mikor már emlegetni kezdték, hogy engemet akarnak főtítkárrá választani, egyik napi lapunkban — ma már nem tudom megmondani melyikben — azt az észrevételt olvastam, hogy az Akadémia »véka alá rejtje a tudományát«, nem gondoskodván arról, hogy működését az iránta érdeklődőkkel rendszeresen megismertesse. Az észrevételt helyesnek találtam s fölteszem magamban, hogy összel megteszem az indítványt az Akadémiai Értesítő átalakítása iránt. Meg is tettem, s az Akadémia egyhangúlag elfogadta az indítványt, rám bízván a foganatosítást. Az újjá alakított Értesítő tavál óta meg is jelenik minden hónapban s az idén már 1800 példányban megy szét a hazában. »A véka alá rejtett tudományt« most már nem is hallom többé emlegetni.

Pedig úgy a nagygyűlés idejében lepszaporábban szoktak hullani nemcsak az elkoptatott vádaskodások és elméskedések, hanem a jószándékú tanácsadások is. Az idén sem maradtak el.

Szorgalmasan elolvastam valamennyit; hátha most is tanulók belőlök valamit. Fájdalom, nagyon csalódtam reményemben.

Az egyik vezércikk-író megütözközik azon, hogy közéletünk egyik kitűnőségét az Igazgató tanács a maga részé-

ről tagjává választotta, s azt kérdi, vajjon melyik szaktudományi osztályba fogják őt besorozni? E kérdésből kitetszik, hogy a vezércikk-író sem az Akadémia eredetét, sem a mostani szervezetét nem ismeri. Az első négy alapító már az 1828-ik évi Rendszabásban kikötötte, hogy az Ország négy Rendei közül választott igazgató-tanács ügyeljen a Társaság tőkepénzeire s jövedelmeire, s hogy az igazgatók, üresség támadván, szabad vokssal választanak magok közé új tagot. Ez intézkedést természetesen a mai alapszabályok is tiszteletben tartják, midőn kikötik, hogy az igazgató-tanács fele részben az alapító családok és oly férfiak sorából választandó, a kiknek megnyerése által az Akadémia dísze és java öregbedését várja, fele részben pedig akadémiai tagokból.

Több újdonságíró megbotránkozott azon, hogy az akadémiai bíráló bizottság Felméry úr könyvét a nemzeti nevelésről nem tartotta érdemesnek a nagy jutalomra, holott »kapva kaphatott volna rajta, hogy megkoszorúzásával magát feldíszítse«. Ha a t. cikkíró urak szívesek lesznek az *Akadémiai Értesítő* juniusi számában az akadémiai bizottság bírálatát figyelemre méltatni, bizonyosan másképp fognak itélni.

A személyes színezetű panaszok és szemrehányások közt leggyakoribb azonban az, hogy ezt vagy azt az ajánlottak közül nem választotta meg a nagygyűlés az Akadémia tagjának. Bizony én is szerettem volna, ha többeket megválasztanak közülök; de hát erről nem tehet senki. Az Akadémiába jutás nem kinevezés, hanem titkos szavazás útján történik; vesébbe és szavazó lapokba pedig nem lehet belelátani. A titkos választásnak, az igaz, megvannak a maga rossz oldalai, de jobb módot még eddig

nem találtak fel sehol. Darwin is kétszer megbukott a francia akadémian, míg azután harmadszorra megválasztották associé étranger-nak.

Azt hiszem, nem ilyen személyes színezetű, hanem elvi magaslaton áll az a szemrehányás, — hogy az Akadémia a szépirodalmat már nem tartja oly mértékben segítségre szorulóknak, mint az irodalom-történetet, — valamint az a tanács is, hogy az Akadémiának a szépirodalom művelésében kellene a magyar közszellemmel való kapcsolatot keresnie. Igaz, hogy az Akadémia a múlt esztendőben négy szépirodalmi frónkat tüntette ki jutalmával és koszorújával: Jókai Mórt, Csíky Gergelyt, Kozma Andort és Gabányi Árpádot; igaz, hogy az idej jutalom tételeiben pályázatot hirdet 1. szomorújátékra, 2. vígjátékra, 3. a hazai történetből vett színműre, 4. elbeszélő költeményre, 5. ódai költeményre, 6. hazafias költeményre, de úgy látszik ez mind nem elég a mi jó tanácsadóinknak. Azt talán csak nem kívánják az Akadémiától, hogy az I. osztály ülése rendjén mindig ott álljon csalogatónak egy-egy vers, novella vagy rajz is (noha alkalomadtán megtörténik ez is), azt sem kívánják talán, hogy szépirodalmi lapjainkat évi segéllyel támogassa, mint a hogy az *Irodalomtörténeti Közleményeket* támogatja, vagy hogy regénytárt, költeményfüzeteket adjon ki, mintha a Petrovics Sándorok versei számára még ma is úgy kellene összegyűjteni a kiadási költségeket.

Több oldalról hangzott fel az a kívánság, hogy a M. Tud. Akadémia munkásságának nemzetiesebb és népszerűbb irányúnak kellene lennie. Alapjában véve, figyelemre méltó kívánság ez, mert nemzetünknek a kultúra és tudomány utáni vágyakozása van benne kifejezve; de a kívánság oly képtelenül van formulázva, hogy ily alakban a meghatározottabb visszautasításnál egyébre soha sem fog számíthatni. A mely perczben a M. Tud. Akadémia az ő tagjai tudományos munkásságát bizonyos schemákba, előre megállapított rámákba

akarná foglalni, aktuális tárgyakat követelve tőlök s ilyen vagy amolyan irányt szabva ki nekik, abban a perczben megszűnnék a joga ahhoz, hogy magát tudományos akadémiának nevezze, s abban a perczben gondoskodni kellene egy új magyar Akadémia felállításáról. Mert ma már minden művelt államban kell lenni a tudomány egy olyan menedékhelyének, a hol a tudományt, tekintet nélkül az aktualitásra, a belőle meríthető haszonra, tekintet nélkül, hogy a szaktársak körén kívül kelt-e érdeket, tisztán magáért a tudományért művelhetik.

Más kérdés az, hogy a tiszta tudományos működés mellett, és tőle függetlenül, nincs-e a M. Tud. Akadémia, a mi sajátságos viszonyaink között, arra is hivatva, sőt kötelezve, hogy a tudománynak szélesebb körökben való elterjesztéséről is gondoskodjék.

Ha e kérdést akármelyik nyugot-európai akadémiánál vetnék föl, bizonyosak lehetünk benne, hogy a válasz tagadó lenne. Nálunk azonban a viszonyok egészen mások. A mi Akadémiánk alapszabályai, igen helyesen, megkövetelik a tudományok terjesztését is, és az Akadémia nem is vonta ki magát e kötelezettség alól soha. Tudományterjesztő vállalatok, folyóiratok és külön munkák *segélyezésére* évenként mintegy 20—25,000 frtot ad ki, miként erről az Akadémiai Értesítő ez idej májusi és tavali februáriusi füzetéből mindenki meggyőződhetik. De nemcsak segélyezések útján, hanem a maga neve alatt is szolgál a tudományterjesztés ügyének. Az előtt egy külön adományösszegeből, a Magyar Hölgyek díjából, hirdetett pályázatokat népszerű tudományos kézikönyvekre, s midőn meggyőződött róla, hogy e mód nem vezet célra, megindította Könyvkiadó Vállalatát. E vállalat eleinte nagy elterjedésnek örvendett, később azonban a részvét fokozatosan aláhanyatlott, úgy hogy a munkák megbíralása és kiadása körül, tavál óta, némi változtatásokat kellett tenni. E változtatások, úgy látszik, meg is nyer-

ték a közönség tetszését, mert a pártoló tagok száma mintegy 700-ról, egy év alatt 1450-re emelkedett föl. A vállalatok számban és becsben való fejlesztését, mind szélesebb körökben való elterjesztését, mióta főtítkár vagyok, az Akadémia rám bízta, s legyenek hírlapjaink meggyőződve, hogy teljes buzgalommal és igazi ambícióval látok feladatomban megoldásához. Csakhogy az ilyen dologra idő kell. A Természet-tudományi Társulatnál is mennyi időbe került, míg a közönség elismerését kivívhattuk, és nemcsak időbe, hanem mennyi munkába is, csendes, de szakadatlan munkába, a melynek értékét oly kevesen tudják felfogni. Sokan azt hiszik, hogy a hol reklámot nem úznak, nagy hűhót nem csapnak, ott nem is dolgozik senki.

A csendes munkásság az oka — ezt hirdetik némelyek — hogy üléseinket a közönség nem látogatja úgy, mint a szépirodalmi társaságokét, vagy pedig a Természettudományi Társulat estélyeit. Ne tessék elhinni, nem ez teszi; mert hiszen azok a társaságok is — a mint illik is — szintén csendesen munkálkodnak. Hanem a feladatuk különbözősége teszi. Többször voltam a párizsi Académie des Sciences heti ülésén, s nem láttam soha 8—10 vendégnél többet, pedig az egyik ülésen Pasteur is tartott előadást. Ugyanakkor Jaminek a Sorbonneon tartott népszerű előadásán, azt hiszem, 700-an is voltak.

Igen, de a M. Tud. Akadémiának még az ünnepies ülésére sem megy annyi vendég, hogy a terem egészen megtelne, holott 1858-tól 1867-ig az Akadémia nyilvános közülése nemcsak a fővárosnak, hanem az egész nemzetnek ünnepe volt. Ez igaz; de a kik ezt az Akadémia szemére vetik, elfeledik, hogy azok az évek a politikai tüntetések éveit voltak, s hogy akkor a nemzet vágya és reménye máshol meg nem nyilatkozhatott, mint a tudomány és mezőgazdaság örve alatt, az Akadémiában és a Gazdasági Egyesületben. Ne kívánjuk azokat az időket vissza!

Egyik hírlaptudósító nagyon fájlalta, hogy azon az ülésén, a melyen Kállay Béni gróf Andrássy Gyuláról emlékbeszédet tartott, nem látta az Akadémia termében a főrendeket meg a képviselőket, és nem látta ott a magyar nemzetet sem, holott délután a lóversenyen megtalálta a főrendeket s a képviselőket is. (Hogy a nemzet is ott lett volna, nem említi.) Hát azt bizony mi is nagyon sajnáljuk, hogy a főrendek és képviselők egy része inkább megy a lóversenyterre, mint Andrássy Gyula emlékünnepe, de erről mi nem tehetünk. Egyről azonban tehetünk, t. i. arról, hogy ünnepies ülésünket ne tartsuk májusban, a mely hónap, a mi égaljunk alatt, efféle ülésekre már semmiképp sem alkalmas.

Sokat lehetne még a hírlapoknak az Akadémia nagygyűlése alkalmából tett nyilatkozatairól mondani, de azt hiszem ennyi is elegendő már annak megítélésére, hogy lapjaink egy része — tisztelet, becsület a kivételeknek — mily színvonalról nézi, mennyi előkészültséggel és logikával, tapintatról nem is szólva, kritizálja az Akadémia működését. Pedig bizony van sok olyan dolog az Akadémiában is, mint minden intézményünkben, a mi ellen jogosan tehetnének kifogást. Tudjuk mi azt, hogy nem minden úgy van jól, a hogyan van, s rajta is vagyunk, hogy a mint az idő és körülmények engedik, segítsünk is bajainkon. De nem akarunk abba a hibába esni, a mibe közéletünk nem egy vezérférfia újabb időben gyakran esik, hogy t. i. gyorsan határoz, de azután lassan cselekszik. Delibera diu, fac cito! Nem szabad a fát addig rázni, míg gyümölcse meg nem érik. Ha a hírlapok az ő alapos kritikáikkal rámutatnának a meglevő bajokra, és okos fejtegetéseikkel előmozdítnák a dolgok gyorsabb érlelődését, bizony meg is köszönnők szívességöket. De az olyan kritikákra, a minőkkel ez idén tisztelték meg az Akadémiát, bizvást elmondhatjuk: Adtál Uram esőt, de nincs köszönet benne. (A »Budapesti Szemle« júniusi füzetéből.) SZILY KÁLMÁN.